

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, J.Tumo-Vaižganto g.4-1, LT-01108 Vilnius. Tel. (8 5) 210 7161, el. p. info@ekgt.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614.

Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijai

2022-04-04 Nr. S-58

Į 2022-03-10 Nr. (8D-856)-2D-1007

Kopija

Sūduvos regiono tarybai

DĖL KREIPIMOSI

Etninės kultūros globos taryba (toliau – Taryba, EKG) nuo pat savo įkūrimo (2000 m.) sprendžia klausimą, kaip vadinti Lietuvos pietvakariuose esantį etnografinį regioną – Suvalkija ar Sūduva? EKG yra vienintelė Seimui atskaitinga institucija, turinti savo padalinius etnografiniuose regionuose, o pagal Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 6¹ straipsnio 5 dalį viena iš Tarybos pagrindinių veiklos krypčių – etnografinių regionų savitumo išsaugojimas. Taigi remiantis teisiniu reglamentavimu Taryba yra svarbiausia ekspertinė institucija, padedanti Seimui ir Vyriausybei spręsti klausimus, susijusius su Lietuvos etnografiniais regionais.

Kuriant EKG padalinius etnografiniuose regionuose, aptariamo regiono atstovai siekė, kad būtų įtvirtintas Sūduvos pavadinimas. Tačiau tam pasipriešino Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau – VLKK) atstovai, todėl, siekiant kompromiso, 2000 m. Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintuose Etninės kultūros globos tarybos nuostatuose buvo įvardyta *Suvalkijos (Sūduvos) regioninė etninės kultūros globos taryba*. 2005 m. šios EKG regioninės tarybos prašymu VLKK svarstė siūlymą pavadinimus *Suvalkija, suvalkietis* pakeisti į *Sūduva, sūduvis* (išsamesnę Tarybos parengtą argumentaciją dėl šio siūlymo žr. Priede), tačiau tuomet VLKK siūlymui nepritarė. 2013 m. EKG pakartotinai paprašė VLKK svarstyti šį klausimą, remdamasi vietos žmonių apklausos duomenimis (žr. Priedą): tuomet gautas šiek tiek palankesnis sprendimas – VLKK oficialiai patvirtino *Suvalkijos (Sūduvos)* kaip etninės srities norminį pavadinimą, įrašydama jį į „Vietovardžių žodyną“ (žr. VLKK [2013 m. vasario 28 d. nutarimą Nr. N-1 \(137\)](#)). Toks etnografinio regiono pavadinimas 2016 m. buvo įrašytas ir į Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymą, papildant jo nuostatas.

Atkreipiame dėmesį, kad VLKK funkcijos pagal Lietuvos Respublikos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymą apsiriboja tik lietuviškų tradicinių vietovardžių lietuvių, latvių, prūsų ir kitų baltų etninėse žemėse sąrašo tvirtinimu ir tradicinių vietovardžių vartojimo Lietuvos Respublikoje tvarkos nustatymu, kai sąvoką „tradicionis vietovardis“ VLKK aiškina taip: „Tradicionis vietovardis – tai už šalies dabartinės teritorijos ribų esančio geografinio objekto pavadinimas, kurio forma nesutampa su oficialiaja ir adaptuota, bet yra savita nuo seno lietuvių kalboje įsigalėjusi (išsamiau žr. <http://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/svetimvardziai/tradiciniai-lietuviski-vietovardziai>). Taigi VLKK funkcijos neapima Lietuvos etnografinių regionų pavadinimų nustatymo.

Be to, VLKK pateikiamas pagrindinis argumentas, kodėl *Sūduva* negali būti pagrindinis etnografinio regiono pavadinimas, kelia pagrįstų abejonių. VLKK tvirtina, kad pagrindinis pavadinimas turi būti *Suvalkija* (suvalkiečių gyvenama Lietuvos dalis), o šalutinis – *Sūduva*,

vartotinas daugiau istoriniame kontekste (kaip istorinės srities, kurioje kažkada gyveno sūduviai), kadangi *Suvalkija ir Sūduva* nesutampa nei chronologiškai, nei geografiškai (išsamiau žr. <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/6633-suduva-suvalkija-uznemune>). Tačiau etnografiniai regionai, patyrę ilgą formavimosi raidą nuo seniausių laikų, negali sutapti tik su vienu ar kitu laikotarpiu, jų teritorija nuolat kito (beje, ne tik kultūriniai, bet ir administraciniai teritoriniai dariniai pasižymi nuolatine chronologine ir geografine kaita). Tokia etnografinių regionų ypatybė atsispindi ir sąvokos *etnografinis regionas* apibrėžime, įtvirtintame Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 2 straipsnyje: „10. **Etnografinis regionas** – istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, kurioje išlaikyta savita tarmė, tradicijos ir papročiai, integruotas baltų genčių palikimas.“. Taigi etnografinis regionas tiesiogiai siejasi su baltų genčių palikimu.

Bene svarbiausias etnografinio regiono apibrėžties dėmuo – vietos žmonių regioninė savimone, kurios raiška paremta subjektyviu gyventojų savo apgyventos teritorijos išskyrimu ir identifikacija su juo. Mokslininkų atlikti vėlyviausi regioninės savimone tyrimai rodo, kad suvalkietiška tapatybė pastaruoju metu gana aiškiai keičiama sūduviška tapatybe. Šį regioną atstovaujanti EKG T regioninė taryba, kurią sudaro atstovai iš visų regiono sudėtyje esančių savivaldybių bei visuomeninių organizacijų atstovų, vieningai sutaria, kad būtina įtvirtinti *Sūduvos* vardą kaip pagrindinį etnografinio regiono pavadinimą.

Todėl EKG T siūlo keisti Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme ir kituose teisės aktuose įtvirtintą etnografinio regiono pavadinimą *Suvalkija (Sūduva)* į pavadinimą *Sūduva*, arba bent *Sūduva (Suvalkija)* ir prašo Lietuvos Respublikos Prezidentūrą inicijuoti bei tarpininkauti teikiant Lietuvos Respublikos Seimui šį siūlymą. Taip pat prašome rekomenduoti Lietuvos bankui stabdyti monetas su *Suvalkijos* pavadinimu sklaidą, tuo labiau, kad 2022-ieji metai yra paskelbti *Sūduvos*, o ne *Suvalkijos* metais.

PRIDEDAMA. Siūlymo keisti etnografinio regiono pavadinimą pagrindimas, 4 lapai.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė

SIŪLYMO KEISTI ETNOGRAFINIO REGIONO PAVADINIMĄ PAGRINDIMAS

Pagrindinės priežastys, kodėl netinka regioną vadinti *Suvalkija*:

- Suvalkijos pavadinimas nėra etnonimas, jis sudarytas pagal kitoje valstybėje (Lenkijoje) dabar esančio miesto Suvalkai pavadinimą, kai carinės Rusijos laikais buvo įkurta Suvalkų gubernija, gyvavusi nuo 1867 m. iki Pirmojo pasaulinio karo. Dėl to Sūduvos pavadinimo šalininkai traktuoja Suvalkijos pavadinimą kaip primestą, carinės Rusijos okupacijos laikus menantį pavadinimą.

- *Suvalkijos* vardą neigiamai vertino dauguma tarpukario Lietuvos kalbininkų. Kazimieras Būga, nemaža rašęs apie Sūduvą ir sūduvius (jo vadintus *sūdais*), niekur šio krašto nevadino Suvalkija. Aiškiausiai šio žodžio netaisyklingą darybą yra pasmerkęs Antanas Salys: iš miestų vardų nedaromi kraštų pavadinimai su priesaga *-ija*, tad nepateisinami esą ir pavadinimai *Suvalkija* ir *Vilnija*. Tokios nuomonės dėl šių pavadinimų laikėsi ir Juozas Balčikonis. Prof. habil. dr. Vitas Labučio nuomone, Suvalkijos pavadinimas yra netaisyklingas, kadangi kildinamas iš *suvalkiečių*, todėl turėtų būti *Suvalkietija* (arba suvalkiečiai turėtų būti vadinami *suvalkais*).

- Suvalkiečiais save vadina ir Lenkijos mieste Suvalkuose gyvenantys lietuviai, kurie savęs netapatina su Lietuvoje gyvenančiais suvalkiečiais. Todėl susidaro įspūdis, kad yra dvi Suvalkijos: viena – Lenkijoje (mažesnė, apsiribojanti vien miestu ir jo apylinkėmis), kita – Lietuvoje (etnografinis regionas).

- Lietuviškose enciklopedijose Suvalkijos įvardijimas pastaraisiais dešimtmečiais pateikiamas įvairiomis gana skirtingomis versijomis. 1971 m. išleistoje „Mažojoje lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje“ pozicija *Suvalkija* paaiškinta taip: „Lietuvos pietvakarių dalis į pietus ir vakarus nuo Nemuno, 1868-1918 priklausiusi Suvalkų gubernijai“; 1983 m. išleistoje „Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje“ pozicija *Suvalkija* pateikta net trimis versijomis: 1) *Suwałszczyzna*, Lenkijos šiaur rytinė dalis, daugiausia tapatinama su tuometine Suvalkų vaivadijos rytine dalimi; 2) Lietuvos dalis Nemuno kairiajame krante, kitaip Užnemunė; 3) buvusi Suvalkų gubernija. Pastarosios dvi *Suvalkijos* versijos pateiktos ir 1988 m. išleistoje „Tarybų Lietuvos enciklopedijoje“. Atgavus Lietuvos nepriklausomybę išleistos „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ XXI tome (2012) pateiktas toks Suvalkijos paaiškinimas: „*Suvalkijà* (*Suwałszczyzna*), Lenkijos šiaurės rytų dalies lietuviškas pavadinimas.“. Tos pačios enciklopedijos XXIV tome (2015) apibūdinant poziciją *Užnemunė* rašoma: „*Užnemunė*, Lietuvos dalis Nemuno kairiajame krante. Šiaurės vakaruose gyvena *suvalkiečiai* (užnemuniečiai), pietų rytuose – vakarų *dzūkai*. Iki 20 a. vidurio Užnemune vadinta *Sūduva*, jos gyventojai – *sūduviais*.“. Taigi paskutinėje enciklopedijoje Suvalkija tapatinama tiek su Lenkijos teritorijos dalimi, tiek su Sūduva, kurios pavadinimas gyvavo iki XX a. vidurio – tai yra iki sovietmečio.

- Sovietmečiu Suvalkijos pavadinimas, užgožiant Sūduvos pavadinimą, etnologų darbuose ir Lietuvos žmonių sąmonėje buvo įtvirtintas dirbtinai. Analizuojant etnologų darbus pastebėta, kad sovietmečiu Lietuvos etnologų darbuose *Sūduvos* terminas beveik nenaudotas, iki

8-ojo dešimtmečio pabaigos vyravo *Užnemunės* pavadinimas, o *Suvalkija* išpopuliarėjo tik nuo 9-ojo dešimtmečio pradžios (tarpukario Lietuvos etnologų darbuose kaip sinonimai buvo naudojami trys regiono pavadinimai – *Sūduva*, *Užnemunė* ir *Suvalkija*, pastarasis nebuvo populiariausias). Tikslų paaiškinimą, kaip ir kodėl vien Suvalkijos pavadinimas įsitvirtino sovietinėje etnologijoje, pateikė etnologas Petras Kalnius: „Dar XX a. aštuntajame dešimtmetyje Lietuvos etnologai kartu su kalbininkais bendrame pasitarime nusprendė regioną vadinti Suvalkijos etnografiniu sritimi, ir toks pavadinimas yra fiksuotas per pastaruosius keturis dešimtmečius išleistuose Lietuvos etnologų darbuose, taip pat ir lietuvių, latvių, estų bei rusų etnologų bendrai rengtame „Pabaltijo istoriniame-etnografiniame atlase“¹. Prie Suvalkijos pavadinimo įtvirtinimo prisidėjo ir Lietuvių liaudies buities muziejaus įkūrimas Rumšiškėse (įkurtas 1966 m., lankytojams atidarytas tik 1974 m.), kuriame buvo įkurdintos keturių etnografinių regionų ekspozicijos, tarp jų *Suvalkijos*. Tai įtvirtino tradiciją etnografinį regioną vadinti vien šiuo vardu. Gali būti, kad Suvalkijos pavadinimo iškėlimas sovietmečiu buvo nulemtas politinių priežasčių, siekiant pabrėžti sąsajas su Rusija ir nutylint ilgametę Sūduvos istoriją.

- Svarbu pabrėžti, kad pagal Lietuvoje įvardijamus suvalkietiškos tapatybės etnografinius požymius (tarmė, muzikinis folkloras, drabužiai ir pan.) jais pasižymi tik maža buvusios Suvalkų gubernijos dalis Lenkijoje (esanti arčiau Suvalkų), kai didesnė dalis pasižymi daugiau dzūkiškais ypatumais (Punsko ir Seinų kraštas). Taigi Suvalkijos kaip etnografinio regiono pavadinimo sąsaja su buvusia Suvalkų gubernija yra klaidinanti ir etnokultūrinės tapatybės požiūriu.

Kodėl reikėtų etnografinį regioną vadinti *Sūduva*:

- Seniausias regiono pavadinimas – *Sūduva*. Šis vardas sietinas ne vien su *sūduviais* (paminėtais dar 150 m. Klaudijaus Ptolemėjaus) ir šios genties apgyvendintos teritorijos pavadinimu, pirmąkart paminėtu 1231 m. kaip *Zudua* „Danijos mokesčių knygoje“ (*Liber censuum Daniae*). Sūduvos pavadinimas naudotas ir vėliau įvairiuose XIV–XVII a. amžininkų šaltiniuose: Ordino kronikose (lotyniškai *Sudovia*, vokiškai – *Sudauen*, *Sudovite*), didžiojo kunigaikščio Vytauto sutartyse su Ordinu (*terra Sudorum*, Salyno 1398 m., Melno 1422 m.), istorikų darbuose – XVI a. M. Strijkovskio ir A. Gvagninio, XVII a. – Alberto Vijūko-Kojelavičiaus). *Sūduvos* pavadinimas buvo vienintelis iki pat XVIII a. pabaigos, o vietos žmonėms – net iki XIX a. pabaigos, nes po trečiojo ATR padalinimo 1795 m. Sūduvą priskyrus Prūsijai, atsiradęs *Užnemunės* pavadinimas buvo naudojamas tik likusioje Lietuvoje (vietos žmonėms Sūduva yra ne už Nemuno, o šiaurės jo).

- Po Pirmojo pasaulinio karo siekta sugrąžinti regiono pavadinimą *Sūduva* kaip pagrindinį. Tai 1938 m. paliudijo istorikas J. Totoraitis: „Po karo buvo atnaujintas senovinis šios šalies vardas *Sūduva*. Tik šitą vardą dabar išstumia kitas, lietuviškiau skambąs *Sūduva*. Profesorius p. Salys įrodinėja, kad kaip *Litauen*, *Lietuva*, taip ir *Sudauen* turi būti *Sūduva*. Pagal tai ir šalies gyventojas bus sūduvis, kaip Lietuvos lietuvis“². Patyrinėjus žymių tarpukario ir išeivijos istorikų (Z. Ivinskio, V. Daugirdaitės-Sruogienės, B. Kviklio) darbus, kuriais rėmėsi ištisas kartas

¹ Kalnius P. Etnografinė Suvalkija. *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Vilnius: LII leidykla, 2011, p. 110.

² Jonas Totoraitis. *Sūduvos Suvalkijos istorija*. I dalis. Marijampolė: Piko valanda, 2003, p. 8.

išugdę istorijos mokytojai (ne tik tarpukario Lietuvoje, bet ir atgavus Nepriklausomybę), akivaizdu, kad juose Sūduvos pavadinimas naudojamas kalbant ne tik apie gilią praeitį, bet ir apie XIX–XX a. realijas.

- Sūduvos pavadinimo po Antrojo pasaulinio karo laikėsi ir Lietuvos išeiviai. Viena didžiausių lietuvių karo pabėgėlių leidykla buvo pavadinta „Sūduva“/„Sudavija“ (1945-1949 m. veikusi Augsburgėje, nuo 1949 m. iki 20 a. 9-ojo dešimtmečio vidurio – Čikagoje). Sūduvos vardo didesnę populiarumą rodo ir tai, kad Bostone 1963 m. išleistoje „Lietuvių enciklopedijoje“ nerašoma apie suvalkiečius ar Suvalkiją kaip apie etnografinę sritį, bet yra išsamus straipsnis „Sūduviai“³, o 1976 m. Bostone anglų kalba išleistoje enciklopedijoje „Encyclopedia Lituanica“ pateiktas XIX a. Sūduvos žemėlapis su užrašu „Province of Sūduva in the 19th century“⁴. Išeivijos istorikas Zenonas Ivinskis veikale „Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties“ (paskelbtame 1978 m. Romoje) naudojo vien tik *Sūduvos* pavadinimą – rašydamas ne tik apie laikotarpį iki XV a. II pusės, bet ir apie XVIII a. vykusį Septynerių metų karą⁵; be to, šiame veikale Z. Ivinskis paminėjo Lietuvių istorijos draugijos Čikagoje kūrėjo kunigo Kazimiero A. Matulaičio straipsnį „Sukilimas Sūduvoje 1905-1906“⁶.

- Regiono gyventojų etnosas ir mūsų laikus pasiekęs dvasinis etnokultūrinis paveldas susiformavo laikotarpiu iki XIX a. pabaigos ir dar seniau, kai teritorija buvo vadinama Sūduva. Pavyzdžiui, šio krašto senesnio sluoksniu dainuojamojo folkloro ypatumai turi daugiausia panašumų su Mažosios Lietuvos bei dzūkų melodika, o tai rodytų didesnes sąsajas su šiuose regionuose gyvenusiais prūsais ir jotvingiais, giminingais sūduviams. Istoriniai duomenys rodo, kad Sūduva iki XIII-XIV a. buvo glaudžiai susijusi su prūsais, netgi galėjo būti kaip viena iš prūsų genčių konfederacijos dalių (pvz., Petras Dusburgietis 1326 m. „Prūsų žemės kronikoje“ Sūduvą įvardijo kaip paskutinį Ordino nukariautą kraštą, išsiskyrusį iš kitų Prūsų sričių didžiule karine jėga). Nors paplito tvirtinimas, kad kryžiuočių Ordinas XIII a. nukariavo Sūduvą, kuri iki XV a. virto dykra, tačiau atidesnė šaltinių analizė parodo, jog Ordinas nukariavo tik dalį Sūduvos (buvusias Skomanto žemes, dabar esančias šiaurės vakarų Lenkijoje), nes didžioji Sūduvos dalis dar XIII a. viduryje pateko į Mindaugo valdomą Lietuvą, vėliau – į LDK. Sūduvių autochtonų išlikimą regione paliudija ne tik senos kilmės muzikinis folkloras, bet ir vietovardžiai, archeologiniai ir kiti duomenys.

- Sūduvos vardu iki šiol vadinama *Sūduvos aukštuma*, esanti Lietuvos pietvakariuose, Lenkijos šiaurės rytuose ir Karaliaučiaus krašto pietryčiuose (rytuose ją nuo Dzūkų aukštumos skiria Nemunas, pietvakariuose ji jungiasi su Mozūrijos aukštuma, pietuose ji ribojasi su Šiaurine Palenkės žemuma, šiaurėje – su Lietuvos Vidurio žemuma).

- Svarbiausias siūlymo vadinti regioną Sūduvos vardu argumentas yra tas, kad nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atgavimo to prašo vietos gyventojai. 2013 m. pabaigoje Etninės kultūros globos tarybos padalinys šiame regione atliko apklausą regione, kuri parodė, kad dauguma apklaustųjų pasisakė už *Sūduvos* pavadinimą:

44 proc. – už pavadinimą „Sūduva“,

³ *Lietuvių enciklopedija*, T. 29. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1963, p. 114-125.

⁴ *Encyclopedia Lituanica*. Vil. V. Boston, Massachusetts, 1976, p. 320.

⁵ Zenonas Ivinskis. *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*. Vilnius: Mokslas, 1991, p. 40.

⁶ Ten pat, p. 73.

26 proc. – už pavadinimą „Suvalkija“,

11 proc. – už pavadinimą „Suvalkija (Sūduva)“,

11 proc. – už pavadinimą „Sūduva (Suvalkija)“.

Dabartiniu metu, tikėtina, apklausos rezultatai būtų dar labiau palankesni pasirenkant Sūduvos pavadinimą, kadangi jis per pastarąjį dešimtmetį vis labiau populiarėja tarp regiono gyventojų: Sūduvos vardu pasivadino bendruomenių įkurtos vietos veiklos grupės, įvairios asociacijos, sportinės komandos ir klubai, šis pavadinimas naudojamas pristatant regioną oficialiuose kelionių giduose ir pan. Kaip rodo etnoregioninę tapatybę tyrinėjusios dr. Almos Ragauskaitės vėlyviausi tyrimai, šiame regione etnokultūrinė savimonė, siejama su *Sūduvos / sūduvietiška* tapatybe, yra daug aktyvesnė už *Suvalkijos / suvalkietiška* tapatybę⁷.

⁷ Žr. Ragauskaitė, Alma. *Lietuvos etnokultūrinis regionavimas*. Disertacija. 2016, Vilnius: LMTA, VU, LLTI, p. 160–164.